

THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM

LÊ VĂN THẮNG

NGHIÊN CỨU THỰC TRẠNG VÀ ĐỀ XUẤT GIẢI PHÁP KHAI
THÁC LÂM SẢN NGOÀI GỖ LÀM THUỐC VÀ THỰC PHẨM
TẠI KHU BẢO TỒN THIÊN NHIÊN ĐỒNG SƠN-KỶ THƯỢNG,
HOÀNH BỒ-QUẢNG NINH

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC LÂM NGHIỆP

THÁI NGUYÊN - 2012

LỜI CAM ĐOAN

Tên tôi là: **Lê Văn Thắng**

Học viên cao học khóa 18. Chuyên ngành: Lâm học. Niên khóa 2010 - 2012.

Tại Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên - Đại học Thái Nguyên.

Đến nay tôi đã hoàn thành luận văn nghiên cứu cuối khóa học. Tôi xin cam đoan:

- Đây là công trình nghiên cứu do tôi thực hiện.
  - Số liệu và kết quả nêu trong luận văn là trung thực, khách quan.
  - Các kết luận khoa học của luận văn chưa từng ai công bố trong các nghiên cứu khác.
  - Các thông tin trích dẫn trong luận văn đều đã được chỉ rõ nguồn gốc.
- Tôi xin hoàn toàn chịu trách nhiệm về những lời cam đoan trên.

Thái Nguyên, ngày..... tháng ..... năm 2012

Người làm cam đoan

Lê Văn Thắng

LỜI CẢM ƠN!

Để hoàn thành Luận văn tốt nghiệp này, tác giả xin chân thành cảm ơn Thầy giáo, TS. Trần Quốc Hưng, trưởng Khoa Lâm nghiệp - Trường Đại học Nông Lâm - Đại học Thái Nguyên, là người hướng dẫn khoa học và nhiệt tình giúp đỡ tác giả trong quá trình thực hiện đề tài nghiên cứu.

Tác giả xin được gửi lời cảm ơn tới các thầy, cô giáo giảng dạy khóa học, Hạt kiểm lâm huyện Hoàn Bò, Ban quản lý Khu Bảo tồn Thiên nhiên Đồng Sơn - Kỳ Thượng, cán bộ UBND xã Đồng Sơn - Kỳ Thượng, huyện Hoàn Bò, tỉnh Quảng Ninh đã nhiệt tình tạo điều kiện, giúp đỡ và hợp tác với tác giả trong quá trình nghiên cứu thu thập số liệu tại địa phương.

Cuối cùng xin được cảm ơn cơ quan, gia đình và bạn bè đồng nghiệp đã động viên, giúp đỡ tác giả trong suốt thời gian học tập và nghiên cứu để thực hiện đề tài tốt nghiệp.

Xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, ngày ..... tháng ..... năm 2012

Tác giả

Lê Văn Thắng

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
MỤC LỤC	i
BẢNG CÁC CHỮ VIẾT TẮT	iv
DANH MỤC CÁC BẢNG	v
DANH MỤC CÁC HÌNH VẼ, ĐỒ THỊ	vi
ĐẶT VẤN ĐỀ	1
Chương 1-TỔNG QUAN VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU	3
1.1. Khái quát về lâm sản ngoài gỗ	3
<i>1.1.1. Một số khái niệm về LSNG (Non-Timber Forest products, Non-Wood Forest products)</i>	3
<i>1.1.2. Phân loại lâm sản ngoài gỗ</i>	4
1.2. Tình hình nghiên cứu trong và ngoài nước	8
<i>1.2.1. Tình hình nghiên cứu trên thế giới</i>	8
<i>1.2.1.1. Tình hình nghiên cứu các loài LSNG làm thuốc</i>	8
<i>1.2.1.2. Tình hình nghiên cứu các loài LSNG làm thực phẩm</i>	10
<i>1.2.2. Tình hình nghiên cứu trong nước</i>	11
<i>1.2.2.1. Tình hình nghiên cứu các loài LSNG làm thuốc</i>	11
<i>1.2.2.2. Tình hình nghiên cứu các loài LSNG làm thực phẩm</i>	19
Chương 2 - MỤC TIÊU, ĐỐI TƯỢNG, NỘI DUNG VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU	23
2.1. Mục tiêu nghiên cứu	23
<i>2.1.1. Mục tiêu chung</i>	23
<i>2.1.2. Mục tiêu cụ thể</i>	23
2.2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	23
2.3. Địa điểm và thời gian tiến hành	23
2.4. Nội dung nghiên cứu	23
1/ Thống kê những loài LSNG được người dân trong vùng sử dụng làm thuốc, thực phẩm (danh lục của loài LSNG).	23
2/ Hiện trạng khai thác và sử dụng thực vật rừng làm thuốc, thực phẩm của người dân	24
3/ Nguyên nhân làm suy giảm nguồn tài nguyên cây thuốc, thực phẩm	24
4/ Đề xuất một số giải pháp nhằm bảo tồn và phát triển những	24

loài cây này	
2.5. Phương pháp nghiên cứu	24
<i>23.5.1. Phương pháp thu thập và phân tích số liệu thứ cấp</i>	24
<i>2.5.2. Điều tra thực địa về các loại LSNG được sử dụng tại cộng đồng</i>	24
<i>2.5.3. Phương pháp xử lý tài liệu</i>	28
Chương 3 - ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN, KINH TẾ XÃ HỘI KHU VỰC NGHIÊN CỨU	28
3.1. Điều kiện tự nhiên	28
<i>3.1.1. Vị trí địa lý</i>	28
<i>3.1.2. Địa hình</i>	28
<i>3.1.3. Khí hậu thủy văn</i>	29
<i>3.1.4. Đặc điểm địa chất, thổ nhưỡng</i>	30
<i>3.1.5. Thảm thực vật rừng</i>	31
<i>3.1.6. Khu hệ động vật rừng</i>	32
3.2. Điều kiện dân sinh, kinh tế - xã hội	33
<i>3.2.1. Dân số, dân tộc và phân bố dân cư</i>	33
<i>3.2.2. Cơ sở hạ tầng</i>	33
<i>3.2.3. Đánh giá chung về kinh tế xã hội trong khu vực</i>	34
3.3. Đánh giá nhận xét chung	35
<i>3.3.1. Thuận lợi</i>	35
<i>3.3.2. Khó khăn</i>	35
Chương 4 - KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU VÀ THẢO LUẬN	37
4.1. Những LSNG được người dân trong vùng sử dụng làm thuốc, thực phẩm	37
4.2. Thực trạng khai thác, sử dụng thực vật rừng làm thuốc, thực phẩm của người dân trên địa bàn	39
<i>4.2.1. Nguồn gốc của những loài LSNG được khai thác làm thuốc, thực phẩm tại khu vực nghiên cứu</i>	39
<i>4.2.2. Thực trạng khai thác nguồn tài nguyên cây thuốc, thực phẩm</i>	41
<i>4.2.3. Tình hình sử dụng và tiêu thụ nguồn tài nguyên cây thuốc, thực phẩm</i>	50
4.3. Nguyên nhân làm suy giảm nguồn tài nguyên cây thuốc, thực phẩm	57
4.4. Giải pháp bảo tồn, phát triển và sử dụng bền vững những loài LSNG làm thuốc, thực phẩm	59

<i>4.4.1. Lựa chọn loài LSNG ưu tiên trong bảo tồn và phát triển</i>	59
<i>4.4.2. Giải pháp để bảo tồn và phát triển các sản phẩm này</i>	61
KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ	64
Kết luận	64
Kiến nghị	66
TÀI LIỆU THAM KHẢO	68
PHỤ LỤC	71

BẢNG CÁC CHỮ VIẾT TẮT

ĐDSH	Đa dạng sinh học
ĐTQH	Điều tra quy hoạch
BTTN	Bảo tồn thiên nhiên
FAO	Tổ chức Nông lương Thế giới
GDGR	Giao đất giao rừng
KBT	Khu bảo tồn
LSNG	Lâm sản ngoài gỗ
NN&PTNT	Nông nghiệp và Phát triển nông thôn
ÔTC	Ô tiêu chuẩn
TNR	Tài nguyên rừng
KT-XH	Kinh tế - xã hội
UBND	Ủy ban nhân dân
VQG	Vườn Quốc gia
WHO	Tổ chức Y tế Thế giới

DANH MỤC CÁC BẢNG

	<i>Trang</i>
Bảng 2.1. Thống kê diện tích các kiểu thảm thực vật rừng hiện nay của Khu BTTN Đồng Sơn - Kỳ Thượng	31
Bảng 2.2. Thành phần hệ động vật của Khu BTTN Đồng Sơn-Kỳ Thượng	32
Bảng 4.1. Bảng phân nhóm giá trị sử dụng của thực vật LSNG tại Khu BTTN Đồng Sơn – Kỳ Thượng	37
Bảng 4.2. Nguồn gốc các loài LSNG được khai thác tại Khu bảo tồn	40
Bảng 4.3. Thực trạng các loài LSNG khai thác cả cây, thân và dây làm thuốc	42
Bảng 4.4. Thực trạng các loài LSNG khai thác lá làm thuốc	44
Bảng 4.5. Thực trạng các loài LSNG khai thác rễ, củ làm thuốc	45
Bảng 4.6. Thực trạng các loài LSNG khai thác vỏ, nhựa, mật làm thuốc	46
Bảng 4.7. Thực trạng các loài LSNG khai thác quả, hạt làm thuốc	47
Bảng 4.8. Thực trạng các loài LSNG khai thác thân, lá làm thực phẩm	48
Bảng 4.9. Thực trạng các loài LSNG khai thác củ làm thực phẩm	49
Bảng 4.10. Thực trạng các loài LSNG khai thác quả làm thực phẩm	50
Bảng 4.11. Các nguyên nhân dẫn đến suy giảm các loài LSNG sử dụng làm thuốc và thực phẩm tại khu vực nghiên cứu	58
Bảng 4.12. Đánh giá nhóm LSNG chủ yếu để phát triển dược liệu, thực phẩm	60

DANH MỤC CÁC HÌNH VẼ, ĐỒ THỊ

	<i>Trang</i>
Hình 1. Đường cong xác định loài LSNG làm thuốc và thực phẩm trong một cộng đồng có thể dùng phỏng vấn khi số loài không tăng	25
Hình 2. Một số hình ảnh thu hái và sử dụng lâm sản ngoài gỗ tại cộng đồng	53,54
Hình 3. Một số hình ảnh gieo ươm và gây trồng LSNG tại cộng đồng	55
Hình 4.1. Biểu đồ tỷ lệ phân nhóm LSNG theo giá trị sử dụng	38
Hình 4.2. Biểu đồ tỷ lệ sử dụng các bộ phận của các loài cây làm thuốc	38
Hình 4.3. Biểu đồ tỷ lệ sử dụng các bộ phận của các loài cây làm thực phẩm	39

ĐẶT VẤN ĐỀ

Lâm sản ngoài gỗ (LSNG) là một bộ phận quan trọng của hệ sinh thái rừng. Hệ sinh thái rừng nhiệt đới là một đơn vị của tự nhiên, một thể thống nhất, biện chứng của các loài cây gỗ lớn, cây bụi thảm tươi, thực vật ký sinh, phụ sinh, dây leo, các động vật, vi sinh vật, các chất hữu cơ, vô cơ... Tập hợp các cây cho LSNG là một bộ phận hợp thành của đơn vị tự nhiên đó, rất phong phú cả về số loài, tuổi, dạng sống, ứng dụng và giá trị của nó.

Phát triển LSNG thực chất là làm tăng giá trị kinh tế của rừng, để kinh doanh tổng hợp tài nguyên rừng và để bảo vệ rừng. Để tăng giá trị kinh tế của rừng có thể có nhiều con đường khác nhau, trong đó có sự lựa chọn con đường phát triển LSNG. Phát triển LSNG là tận dụng ưu thế đa dạng sinh học (ĐDSH) của hệ sinh thái rừng, sự đa dạng về sản phẩm lại tạo ra sự cân bằng trên cơ sở bảo tồn có khai thác hướng tới một nền nông nghiệp sinh thái bền vững. Hoạt động phát triển LSNG còn bị chi phối bởi yếu tố xã hội và nhân văn như việc hoạch định các chính sách, việc bố trí phân công lao động cũng như các chế độ hưởng lợi trong phát triển rừng. Sự tồn tại và phát triển LSNG lại có tác dụng hỗ trợ ngược lại với các thành phần trong hệ sinh thái rừng. Người sinh sống trong vùng, khai thác và sử dụng LSNG như là một trong những kế sinh nhai tất yếu về quyền cũng như nhu cầu được hưởng lợi về rừng. Vì vậy, LSNG góp phần tích cực trong các chương trình xóa đói, giảm nghèo của nhà nước. Nhưng muốn phát triển tài nguyên rừng được bền vững, phải giải quyết được hài hòa các mối quan hệ giữa các yếu tố kinh tế-xã hội và sinh thái. Một trong những giải pháp có triển vọng làm giảm nhẹ các xung đột trong khu vực là phát triển LSNG, vì quản lý, sử dụng và phát triển hợp lý nguồn tài nguyên này sẽ tác động trực tiếp tích cực đến đời sống kinh tế - xã hội của người dân và vừa đảm bảo tính ổn định và bền vững của hệ sinh thái rừng, nhất là trong bối cảnh biến đổi khí hậu hiện nay.